

FEDERAL ALMANYA ANAYASA MAHKEMESİNİN
22 NİSAN 1953 TARİHLİ KARARI - 1BvR 162/51- (*)
(Dilekçe Hakkının Kullanılması, Dilekçe İle İdari
Mercilerin Münasebeti)

Dr. Servet ARMAĞAN

Nr. 17

1 — Anayasanın 17. md. si, muteber bir dilekçe takdim edene, başvuru yerlerin dilekçeyi yalnız tesellüm değil, aynı zamanda muhtevasını inceleme ve en azından yerine getirilişin nevi hakkında yazılı olarak cevap verilmesi hususunda talepte bulunma hakkı da bahşeder.

2 — Muteber bir dilekçesine usulüne uygun olarak cevap verilen kimse, aynı dilekçeyi bir daha aynı makama verirse, prensip itibarıyla muhtevasını inceleme ve cevap verilmesini talep hakkı yoktur.

BVerfGG md. 24'e göre birinci Senatunun, Adliye Müfettişi Albert B. nin Anayasa Şikâyeti dâvasındaki 22 Nisan 1953 tarihli kararı - 1 BvR 162/51 -

HÜKÜM KISMI :

Württemberg - Baden Eyaleti Adliye Bakanlığının 21 Temmuz 1951 tarihli kararı - 120a - 752/13 - ile Württemberg - Baden Eyaleti Başbakanının 7 Eylül 1951 tarihli kararına - 120a - 752/15 - karşı açılan 21 Eylül 1951 tarihli Anayasa Şikâyeti açıkça mesnetten mahrum ve ayrıca kabule şayan olmadığından reddedilmiştir.

(*) BVerfGE (1953, Tübingen), 2, 225-232'den tercüme edilmiştir.

GEREKÇELER :

Şikâyeti yapan, Anayasa Şikâyeti ile, kendisine karşı alınmış olan muhtelif hâkimiyet tasarruflarına karşı müracaat etmektedir.

I. Herşeyden önce bu Anayasa Şikâyeti, onunla, Federal Anayasa Mahkemesi hakkındaki 12 Mart 1951 tarihli Kanunun (BGBl. I S. 243) yürürlüğe giriş günü olan 17 Nisan 1951 tarihinden evvel kesinleşmiş bulunan idarî kararlar ve muhkem kaziye haline gelmiş kazai kararlara karşı hücumla geçildiğinden kabule şayan değildir (Krsş. BVerfGE, 1, 4).

Bu suretle,

a) Württemberg - Baden Eyaletindeki Siyasî Kurtuluş Bakanlığının 23 Ağustos 1947 tarihli tasarrufuna -Az. 51/5/13-6-,

b) Württemberg-Baden Eyaleti Adliye Bakanlığının (Karlsruhe Şubesi) 20 Ağustos 1947 tarihli tasarrufuna,

c) Württemberg-Baden Eyaleti Yüksek İdare Mahkemesinin (Karlsruhe Senatosu) 31 Mart 1950 tarihli hükmüne-Az. 212/49-, ve

d) Württemberg-Baden Eyaleti Adliye Bakanlığının (Karlsruhe Şubesi) 11 Ocak 1951 tarihli tasarrufuna

karşı açılan Anayasa Şikâyetinin mevzuu kalmamıştır.

Fakat Anayasa Şikâyetinin 3 numaralı bendinde şikâyetçi tarafından hücum edilen ve bunun hususî ısdar tarihini göstermediği, daha çok kendisinin Karlsruhe'deki Hapishane Müdürlüğüne tayini yolundaki müracaatının «devamlı reddi» şeklinde işaret ettiği Hâkimiyet Tasarrufunun da 17 Nisan 1951 tarihinden *evvel* ısdar edilmiş olduğu kabul edilmek icab eder. Burada şöyle bir hadise mevzubahs olmaktadır:

Şikâyetçi 21 Mart 1947 tarihinde Karlsruhe'deki münhal bulunan Hapishane Müdürlüğü için müracaat ediyor. Amirleri, askerî hükûmetin kendisi hakkındaki endişelerine dikkatini çekmiş oldukları için, 13 Temmuz 1947 de müracaatını geri alıyor. Şikâyetçi 21 Eylül 1949 da şikâyetçi müracaatının reddine karşı, müracaat dilekçesinin geri alınmasından rücu ederek ve bu geri almanın hile sebebiyle iptali için Württemberg-Baden Eyaleti Yüksek İdare Mahkemesinde (Karlsruhe Senatosu) idarî dâva açmıştır.

Daha sonra bu dâvanın 31 Mart 1950 tarihinde sona ermesi ile şikâyetçinin, şikâyet ettiği mercilere müracaatının reddi kesinleşmiştir.

Bu tarih de 17 Nisan 1951 tarihinden evvel olduğu için, artık müracaatının reddine Anayasa Şikâyeti ile hücuma geçilemez.

Buna göre, Anayasa Şikâyeti, şikâyetçi tarafından şikâyet dilekçesinde 1 den 5 e kadarki (dahil) bendler altında sıralanan hâkimiyet tasarruflarına müteveccih olduğundan, BVerfGG 24. md. ye göre kabule şâyan olmadığından reddedilmesi icabeder.

II. Şikâyetçi, Anayasa Şikâyetinin, usul hukukuna uygun olarak, Federal Anayasa Mahkemesi Kanununun yürürlüğünden sonra alınan Württemberg-Baden Eyaleti Adliye Bakanlığının 21 Temmuz 1951 tarihli cevabı— 120a— 752/13 — ile Württemberg-Baden Eyaleti — Stuttgartta — Başbakanının 7 Eylül 1951 tarihli cevabı-120a-752/15-na karşı tevcih etmiştir.

Bu cevaplar aşağıdaki vak'aya dayanmaktadır :

Şikâyetçi, 1 Temmuz 1951 tarihli çok teferruatlı dilekçe ile, Württemberg-Baden Eyaleti Başbakanına müracaat etmiş ve ona, Adliye Bakanlığı, Kurtuluş Bakanlığı ve Yüksek İdare Mahkemesi (Karlsruhe Senatosu) nin, dilekçede teker teker saydığı bir çok temel haklarını ağır şekilde ihlâl ettiklerini ve bu sebeple Federal Anayasa Mahkemesine Anayasa Şikâyeti açmağa niyetli olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, bundan Başbakanı haberdar etmek istediğini fakat kendisinin, Başbakanın, devlet organlarının hukuka aykırı olan bu hareketlerini tasvip etmeyeceğine inandığını belirtmiştir. Bu sebeple, o, önce takdim edilen dilekçe ile «akla ve sadakat için sadakat gibi eski bir prensibe başvurmak ve Anayasa Şikâyeti ile bir müddet beklemek» istemektedir.

Bu dilekçe üzerine şikâyetçi, Stuttgart'daki Adliye Bakanlığından aşağıda metni bulunan 21 Temmuz 1951 tarihli cevabı almıştır:

«Sayın Başbakan bu yılın 1 Temmuz tarihli dilekçenizden bilgi edinmiştir. O, tasavvurlarınız hakkında bir karar almağa sebep görmemiştir.

Bilvekâle durumu bilginize sunarım.»

Şikâyetçi bunun üzerine 11 Ağustos 1951 tarihinde yeniden Başbakanına müracaat etmiştir. O, burada, Adliye Bakanlığının 21 Temmuz 1951 tarihli yazısından, Başbakanın, 1 Temmuz 1951 tarihli di-

lekçede teferrüatlı olarak bildirilen hadise hakkında ne düşündüğünü, hususen devlet organlarının temel hakların ihlâlini ihtiva eden fiillerini tasvip mi yoksa red mi ettiğini ve hâdiselerin Federal Anayasa Mahkemesi tarafından tahkik edilmesini arzu edip etmediğini anlayamadığını belirtmiştir. Hususen o, dilekçesini Adliye Bakanlığına değil, Başbakanı tevcih etmiştir. Ona, Anayasa Şikâyetini açmadan evvel Başbakanın tenkitçi görüşünü bilmek uygun gelmektedir.

Bu dilekçe üzerine ona Başbakanın 7 Eylül 1951 tarihli yazısı ile şu şekilde cevap verilmiştir:

«Ben dilekçeniz hakkında görüşümü bildirmekten sarfınazar etmek mecburiyetindeyim ve niyet edilen Anayasa Şikâyetinin açılmasını da kendi kararınıza terk ederim.

*Dr. Reinhold Maier,
Başbakan ve
Adliye Bakanı.»*

Şikâyetçinin Württemberg-Baden Eyaleti Başbakanına 1 Temmuz ve 11 Ağustos 1951 tarihli dilekçeleri, Anayasanın 17. md. si mânasında bir mercie sunulan «Dilek ve Şikâyetler» («Dilekçeler») dir. Muayyen teklifleri, yani görüşü bildirme ve yardım ricayı ihtiva eden ikinci dilekçede, bu hususta hiç şüphe yoktur. Birinci dilekçe de, Federal Anayasa Mahkemesine niyet edilen başvurmadan kaçınılmak için idarî yol ile yardım isteme şeklindeki bütün muhtevanın nazara alınması karşısında, bir dilek olarak mütalaa edilmesi gereklidir.

Anayasanın 17. md. sinde tanzim edilen Temel Hakkın üzerinde doktrinde farklı fikirler mevcuttur.

Şüphe yok ki, Anayasanın 17. md. sindeki Temel Hak, dilekçe ile meşgul olan yerlerin, ancak ortada *muteber* bir dilekçe mevzu-bahs ise, bir faaliyet yapmasını talep hakkında bir hak bahsedebilir. 17. md. muteberiyet şartı olarak açıkça, dilekçe sunulan yerin — Halk Temsilciliği olmadığı takdirde — *yetkili* olmasını derpiş etmiştir. Bir meratibe riayet asla derpiş edilmediği için, Başbakanı müracaat yapılması şeklindeki ortadaki hadisede, yetki şartının yerine getirilmiş olarak kabul etmek icabeder. Çünkü Başbakan durumu icabı, Eyalet Hükümetinin Reisi olarak, herhalde, devlet idaresinin bütün dallarında Anayasa ve kanuna göre hareket edilmesi

için umumî olarak ikazda bulunmak ve haberdar olduğu kanuna aykırılıkları, müdahale gayesi ile salâhiyetli Bakanlara bildirmek yetkisi vardır.

Umumiyetle, kanunen yasak olan bir şey talep edilir, ya da dilekçenin şekli, bir mercie sunulan dilekçede yer alabilen taleplere uymazsa, yani hakaretamiz, meydan okuyucu veya şantajcı muhtevalı dilekçelerin muteber bir dilekçe olarak sunulamayacağı kabul edilmektedir. Bu mevzuda ilgili olarak, şikâyetçinin dilekçeleri için endişeye (şüpheye) yer (sebebe) yoktur. Herkese açık olan bir hukukî yol, Anayasa Şikâyeti (açma) tehdidi ile, müracaat edilen makama müsaade edilemeyen bir baskı olarak mütalea edilemez.

Anayasanın 17. md. sinin, kendisine dilek ve şikâyetler sunulabilecek yerleri yalnız tesellüm etme değil, aynı zamanda dilekçenin muhtevalarını inceleme mükellefiyeti altında bıraktığı, şüphesizdir (v. Mangoldt, Komm. zum GG, Erl. 2 zu Art. 17; Bonner Komm. zum GG, Erl. II 3 b zu Art. 17).

Buna mukabil, dilekçenin cevap verilmesi hususunda bir hakkı olup olmadığı, varsa verilen cevapdan hangi taleplerin beklenilmesi gerektiği hususunda fikirler farklıdır.

Doktrinde hâkim olan fikir (Bonner Komm. zum GG, a.g.e. ve orada zikredilen Literatür) ile birlikte Federal Anayasa Mahkemesi şu kanaattedir ki, usulüne uygun her dilekçe cevaplandırılmalı ve bu cevap, sadece tesellüm edildiğinin tasdiki (bildirilmesi) ile hudutlanamayıp, belki en azından dilekçe muhtevalarından bilgi edinildiği ve dilekçenin muhtevalarının yerine getiriliş nevini de ihtiva etmelidir. Mangoldt'un da, a.g.e. temsil ettiği asi kanaat takip edilseydi, dilekçe hakkının pratik değeri kaybolurdu. Böyle bir «Görünüş Hakkı» (Scheinrecht) nın Temel Haklar bölümüne kabulü ise, anlaşılmazdı.

Muteber bir dilekçe üzerine verilen cevabın özel bir gerekçeyi ihtiva etmesi gerektiği, umumiyetle kabul edilmemektedir. Tatbikatta böyle bir şeyi talep etmek, Anayasanın 17. md. sinin son derece zorlanması mânasına gelir. Bu sebeple, hususî bir kanun gerekçe bildirme mükellefiyetini tanzim etmedikçe, kendisine bir dilekçe ile başvuru idarî mercilerin ve Anayasa organlarının cevaplarına bir gerekçe ilâve etmek mükellefiyetleri yoktur; Anayasanın 17. md. si çerçevesinde, kendisine başvuru yerin dilekçeyi ne şekilde muameleye koymayı düşündüğü anlaşılabilir muhtevalı (sachlich) bir cevap, kâfidir (Bonner Komm. zum GG, a.g.e.).

Dilekçinin ilk dilekçesine verilen 21 Temmuz 1951 tarihli cevap bu asgari talebi karşılamaktadır.

Şikâyetçinin iddia ettiği şekilde, Başbakanın değil, Adliye Bakanlığının cevap verdiği, Adliye Bakanlığının cevabında açıkça, «Sayın Başbakan» nın «bu yılın 1 Temmuz tarihli dilekçeden bilgi edildiği» ve dilekçeyi Adliye Bakanlığı kanalı ile cevaplandırıldığı bildirildiği için, mühim değildir. Haliyle anlaşılıyor ki, bir dilekçe ile hak iddia edilen bir Başbakanın, yetkili bakanlığı cevabını bildirmek için kullanmağa hakkı vardır.

21 Temmuz 1951 tarihli cevap, dilekçenin yerine getiriliş nevini de bildirmektedir. Başbakan, açılan «düşüncelere bir karar almağa bir sebep görmediğini» bildirmektedir. Bu sözlerde açıkça, Başbakanın mevzubahs devlet organlarının kendisine sunulan hadisede bir vazife ihlâlini görmediği ve bu sebeple bir tecavüzü reddettiği, ifade edilmektedir. Bununla, şikâyetçinin temel hakkına gereken yapılmış olmaktadır. 21 Temmuz 1951 tarihli tasarruf Anayasasının bir ihlâlini ihtiva etmemektedir.

Şikâyetçinin 11 Ağustos 1951 tarihli ikinci dilekçesine verilen 7 Eylül 1951 tarihli cevapda, Başbakan, dilekçinin sunduğu dilek hakkında her türlü görüşünü bildirmeyi reddetmektedir. Gerçi o, ikinci dilekçenin muhtevâsından bilgi edinmiştir, fakat kendisine sunulan şeye girmekten içtinap etmektedir. Ancak burada Anayasasının 17. md. sinin bir ihlâli yoktur. Hatta şikâyetçi, Başbakanın bir görüşünü elde etmeğe gayret sarfettiği için, bu, onun bu ricasına uygundur; Başbakan da bu şekilde cevap vermiştir. Muhteva olarak bu dilekçe ilk dilekçenin bir tekrarıdır başka bir şey arz etmemektedir. Burada şikâyetçinin birinci dilekçede Başbakana sunduğu aynı keyfiyet mevzubahstir.

Muteber bir dilekçeye, başvuru makamca usulüne uygun bir cevap verilirse, aynı muhtevayı haiz ve aynı yere müteveccih ikinci bir dilekçenin, artık muhtevaya bir cevap verilmesini talep hakkı yoktur. Bir dilekçenin usulüne uygun olarak cevaplandırılmasından sonra, aynı yere yeniden aynı dilekçe ile başvuran bir dilekçiye maddî (muhtevalı) cevap verilmesine ait bir hak verilseydi, bu, dilekçe hakkının mânasız bir genişletilmesine götürürdü.

Başbakan açıkça, şikâyetçinin, hücum edilen mercilerin muamelelerine ait tenkidî görüşünü (öğrenmek) arzusuna uymak istemediğini ifade etmiştir. Bu cevap — eski cevap ile ilgili olarak — Anayasasının 17. md. sinin, şikâyetçi için sadece Başbakanın bir açıklama

ması veya — hattâ mümkünse — mevzua bir müdahalesi mühim olduğu takdirde de, talepleri için kâfidir.

Bu sebeple ne 21 Temmuz 1951 ve ne de 7 Eylül 1951 tarihli cevap temel hakkın ihlâlini ihtiva ederler. Anayasa Şikâyeti bunlara karşı açıldığından, şikâyet BVerfG 24'e göre açıkça mesnetten mahrum olduğundan reddedilir.

I — Olay :

Federal Almanya Anayasa Mahkemesinin bu kararına esas teşkil eder olay şöyledir :

Bir vatnadaş boş bulunan bir hapisane müdürlüğüne (memuriyeti) tayini için müracaat ediyor. Ancak buna menfi cevap alıyor. Bunun üzerine dilekçi eyalet Başbakanına başvuruyor ve Adliye ve Kurtuluş Bakanlıkları ile Yüksek İdare Mahkemesi tarafından haklarının ihlâl edildiğini iddia ediyor. Ayrıca Anayasa Mahkemesine Anayasa Şikâyeti (dâvası) açmak istediğini, ancak bu dâvayı açmadan evvel Başbakanı bundan haberdar etmek arzu ettiğini bildiriyor.

Dilekçi bu ikinci müracaatına da menfi cevap alıyor. Bu cevapta, Anayasa Şikâyeti açması niyeti hakkında herhangi bir kanaat belirtilmemektedir.

Bunun üzerine Başbakana tekrar bavguruyor; kendisine verilen cevaptan bir şey anlayamadığını, kendisi hakkında verilen kararı red mi, yoksa kabul mü ettiğini öğrenmek istediğini belirtiyor. Anayasa Şikâyeti açma niyetini bu üçüncü müracaatında da tekrarlıyor.

Dilekçi bu müracaatına da menfi cevap alınca, Anayasa Mahkemesine Anayasa Şikâyeti açıyor.

Anayasa Mahkemesi bu müracaatı red ediyor.

II — Halledilmesi gereken mesele :

Yukarıda verilen hukuki hadisede halledilmesi gereken noktalar şunlardır :

a) Bir kimsenin bir resmî makama dilekçe sunabilmesi için, Halk Temsilciliği mevzubahs olmadığı takdirde, o makamın o dilekçenin mevzuu hakkında yetkili olması icab eder mi?

b) Dilekçenin muhtevası meydan okuyucu, hakaretamiz veya şantajcı olursa, ya da kanunen yasak olan bir şeyi talep ediyorsa, bu, o, dilekçenin dilekçe vasfına hâlel getirir mi?

c) Dilekçeyi alan makamın mükellefiyetleri nelerdir? Meselâ sadece dilekçeyi teslim aldığını bildirmekle iktifa edebilir mi? Vereceği cevap gerekçeli olmalı mıdır? Dilekçi cevap aldığı makama aynı muhtevalı bir dilekçe ile yeniden başvurabilir mi?

III — Federal Anayasa Mahkemesinin hallediş şekli ve gerekçesi :

Federal Anayasa Mahkemesi yukarıdaki problemleri şu gerekçelerle cevaplandırmaktadır:

a) Bir kimse halk temsilciliğine başvurursa, yetki şartı tahakkuk ettiği için başvuru makamının yetkili olup olmadığı aranmaz. Ama onun dışında kalan mercilerin dilekçe mevzuunda «yetkili» olması icab eder. Çünkü Federal Anayasanın 17. md. si açıkça «yetkili» olmasını aramıştır (1).

b) Dilekçe muhtevası meydan okuyucu, hakaretamiz, şantajcı olamaz; bir dilekçe ile kanunen yasaklanmış şeyler talep edilemez. Bu, umumiyetle kabul edilmektedir.

c) Dilekçeyi alan makam cevap vermeğe mecburdur. Ancak bu cevap sadece dilekçenin teslim alındığının bildirilmesi ile sınırlandırılmaz. Cevap, aynı zamanda dilekçe muhtevasının yerine getiriliş şeklini de ihtiva etmelidir. Zira aksi görüş kabul edilseydi dilekçe hakkı pratik değerini kaybeder; dilekçe hakkı sadece bir «görünüşt» hakkı olur; binaenaleyh Anayasanın Temel Haklar bölümünde tanzim edilmesinin mânası bulunmazdı.

Ancak cevabın gerekçeli olması şart değildir. Doktrin de bu fikirdedir. Kendisine başvuru makamının verdiği cevaba bir de gerekçe ilâve etmesini istemek Anayasanın 17. md. sinin son derece zorlandığı mânasına gelir.

IV — Kanaatimiz :

Halli gereken meseleleri teker teker sıraladıktan ve Federal Al-

(1) 17. md. nin metni şöyledir: «Herkes tek başına veya başkaları ile birlikte yetkili yerlere ve Halk Temsilciliğine yazılı olarak dilek ve şikâyetle başvurmak hakkını halzdir».

manya Anayasası Mahkemesinin bunu hallediş şekil ve gerekçelerini de gördükten sonra şimdi kanaatimizleri sırayla belirtebiliriz.

a) Bir dilekçe esa itibariyle kendisinden bir şey talep edilecek resmî bir makama sunulur. Meselâ belediyeden bir şey istenilecekse, dilekçenin belediyeye verilmesi icab eder.

Gerek Bonn Anayasasının 17. md. sinde ve gerekse 1961 Anayasasının ifadesinde (2) «*yetkili yerler*» tabiri geçtiğinden bu tarz bir tefsir ilk anda doğru kabul edilebilir.

Ancak bilhassa Alman doktrininde (3) bu tefsir tarzının aksine pek de kolayca çürütülemeyen fikirler ileriye sürülmüştür.

Bu fikirlere göre, doğrudan doğruya veya dolayısı ile resmî sıfatı haiz her makam, sunulan dilekçeleri kabule yetkili, hatta buna mecburdur. Bu durumu Anayasa tesbit etmiştir (4). Her resmî makam sunulan dilekçeleri kabul mükellefiyetindedir. Bu makamın dilekçede talep edilen hususu yerine getirme yetkisini haiz olması şart değildir. Eğer böyle bir yetkisi yoksa, yani dilekçe, mevzuuna göre yetkili makam dışındaki bir makama sunulmuşsa, dilekçe batıl olmaz (5), bilakis o makam dilekçeyi yetkili olan makama intikal ettirmekle mükelleftir (6).

(2) «*Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında tek başlarına veya topluca, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.*

Kendileri ile ilgili başvuruların sonucu dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir».

(3) Anayasmızdaki «*yetkili makamlar*» yerine Bonn Anayasası «*yetkili yerler*» tabirini kullanmıştır. Almanyadaki gerek federe ve gerekse Federal Anayasalar, daha evvel «*makam*» veya «*mercis*» mânasına gelen «*Behörde*» tabirini kullanıyorlardı. Bazı müelliflere göre «*mercis*» tabiri «*yer*» tabirinden daha dardır (Bkz. DÜRİG, 1 54).

(4) DATOGLU, 102; DÜRİG; 64, MANGOLDT/KLEIN, 510.

(5) MATTERN, 632; DAGTOGLOU, 102, 106, 109; ALTENHAIN, 28; MANGOLDT/KLEIN, 511; HAMANN, 163; EITEL, 187, 196; DÜRİG, 64.

DAGTOGLOU'nun bunu bir Anayasa gereği görmesine mukabil (102), DÜRİG Anayasanın buna engel olmadığını belirtmektedir. Diğer taraftan intikal ettirme keyfiyetinin kuvvetler ayrılığı prensibinin tatbikatına aykırı olmadığını da belirtmemiz icab eder.

Ancak intikal ettirme talimat verme mânasına gelmez (Bkz. DAGTOGLOU, 11, 112).

(6) DAGTOGLOU, 102, 106, 107; DÜRİG, 64, 67; MANGOLDT/KLEIN, 511.

Kanaatimizce bu görüşe katılmak mümkündür. Çünkü Anayasa «ait olduğu yerler veya makamlar» dememiş sadece «yetkili yerler» demiştir. Binaenaleyh bu tabiri «âmme otoritesini haiz her makam» olarak kabul etmekte hiçbir beis yoktur. Diğer taraftan, eğer bu görüş kabul edilmezse — hele ait olduğu makama intikal ettirme mecburiyeti de yoksa veya kabul edilmiyorsa — birçok - vatandaşın dilekçe hakkını kullanması akamete uğrayabilir. Vatandaşların bir hukukçu veya sağlam kültürlü bir kimse kadar her makamın yetki sahasını bilmeleri çoğu defa mümkün olmaz. Ve dilekçe hakkını kullanmaları için onlardan böyle bir seviye istenemez.

Almanya için mevzubahs olan bu mülahazalar yanında memleketimiz bakımından şunu da söyleyebiliriz: Okuma yazma bilen - bilmeyen nisbetinin halâ mevzubahs olan ülkelerde bu realite daha açık ve acıklı neticeler ortaya çıkaracaktır.

Kaldı ki, yüksek hukuk mahkemeleri arasında bile «selbi» vazife ihtilâfları görülmektedir.

Bu sebeple bir dilekçenin yetkisiz bir makama sunulması her zaman mümkündür. Ancak bu imkân suistimal edilmemelidir. Meselâ, belediyeye başvurulacak bir meselede (şehrin temizliği gibi), askeri bir makama başvurmak herhalde tecviz edilemez. Bu halde de biraz evvel bahsettiğimiz o makamın dilekçeyi yetkili makama intikal ettirme vecibesi ortaya çıkar.

b) Kanaatimizce dilekçenin kullandığı dil ve bu arada geçen uygunsuz kelimeler her zaman hakaretimiz kabul edilmemelidir. Dilekçi, esasen bir durumdan müşteki olduğu için, kırgındır ve bir dilekçe vererek bu durumun ortadan kaldırılmasını istemektedir. Bu sebeple ondan son derece sakin bir psikoloji zaten beklenemez.

Bu bakımdan genel olarak dilekçenin muhataba hakaretimiz ifadeler kullanması (sövme, küfür) dilekçenin dilekçe olma vasfına tesir etmez. Aksi halde dilekçenin ilgililerden şikâyet etmesi her zaman bir sövme veya küfür şeklinde anlaşılır ki, bu netice, dilekçe hakkının kullanılmasını son derece zorlaştırır ve dilekçe muhatabının eline dilekçenin gereğini yerine getirmemek için bir fırsat vermiş olur.

Ancak dilekçeyi maske yaparak hakaret ettiği açıkça belli oluyorsa artık orta mevcut bir dilekçeden bahsedilemez. Sırf küfür ve sövme ihtiva eden yazılar da aynı mahiyettedir (7).

(7) DÜRİĞ, 40; DAGTOGLOU, 123.

Şunu da belirtelim ki, resmi makamlara gönderilen dilekçeler muhteva itibariyle bir dilekçede bulunması gereken şeyleri ihtiva etmekle beraber, içinde hakaret ve sövme de varsa yine onun dilekçe olarak kabulü gerekir.

Bununla beraber Alman Doktrininde hâkim görüş, dilekçenin uygun olmayan bir dil kullanması veya dilekçeyi yakışıksız bir şekilde takdimi halinde, dilekçenin kabule şâyan olmadığıdır (8). Cezaî mânada muhataba hakaret eder veya söverse yine kabule şâyan değildir (9).

Tehdit edici dilekçeler de her zaman dilekçe vasfını kaybetmez. Meselâ hukukî yol ve imkânlarla tehdit etme dilekçe kavramına hâlel getirmez (10).

Buna mukabil imkânsız ve hukuken men'edilmiş şeyleri dileyen dilekçeler kabul edilemez ve bunların gereği yerine getirilemez. Aynı şeyler, görülmekte olan bir dâvaya karşı, hücumu geçilmiş veya kesin hüküm vasfını kazanmış kararların kaldırılması talep edilirse, câridir (11). Ancak, hatalı olarak kabul ettiği bir içtihada karşı kanun koyucunun faaliyet göstermesini isteyen dilekçeler, kabul edilir (12).

BVerfG'in mükerrer ve şantajcı dilekçeleri kabule şâyan sayması görüşüne katılırız.

c) BVerfG'nin kanaatine göre dilekçeyi alan makam bunu cevaplandırmak mecburiyetindedir. Ancak bu cevap, sadece dilekçenin alındığının bildirilmesi değil, dilekçe muhtevasının ne şekilde yerine getirileceğini de ihtiva etmelidir.

(8) Bkz. WERNICKE, II 3c; MANGOLDT/KLEIN, 510, WOLF, 245 a; HOFFMANN, 59.

(9) WERNICKE, II 3c; MANGOLDT/KLEIN, 510; MATTERN, 630; DÜRIG, 45; EITEL, 166.

Federal Almanya Temyiz Mahkemesi bu halde hakkın sulstimalinin mevzubahs olduğunu belirtmiştir (Bkz. 26.1.1951 tarihli Karar: NJW, 1951, 352).

(10) Bkz. DÜRIG, 42; MANGOLDT/KLEIN; 511; DAGTOĞLOU, 127.

Ancak karar muhtevasından da anlaşıldığına göre, BVerfG, Anayasa Şikâyetine başvurma tehdidini, dilekçe muhatabına bir baskı olarak görmemiştir.

(11) DAGTOĞLOU, 128; MATTERN, 630; MANGOLDT/KLEIN, 510; WERNICKE, II 3c.

(12) Bkz. MATTERN, 635; MANGOLDT/KLEIN, 511; DAGTOĞLOU, 128; ALTENHAIN, 24.

Bu hal şekline katılmakla birlikte, dilekçe muhatabının dilekçi karşısındaki mükellefiyetlerini, doktrinin tesbit ettiği şekilde, şöyle sıralayabiliriz:

1 — Kendisine dilekçe verilen makamın ilk mecburiyeti, dilekçeyi teslim almasıdır. Yani dilekçe muhatabı kendisine sunulan dilekçeyi kabul etmek mükellefiyetindedir. Dilekçe mevzuunun yerine getirilmesi mümkün olmayan mevzulardan olması veya kendisinin bu dilekçe mevzuunda yetkisiz olması sebebiyle, dilekçeyi reddetmesi mümkün değildir. Doktrin bu noktada birlik halindedir (13).

2 — Dilekçe muhatabı kendisine sunulan dilekçeyi, şâyet kendisi bu mevzuda yetkili değilse, yetkili mercilere intikal ettirmek mecburiyetindedir. Ve bu vaziyeti dilekçiye bildirilmelidir (14).

Bu durum, daha çok, alt mercileri aşarak üst mercilere müracaat edilmesi hallerinde ortaya çıkar.

3 — Dilekçe muhatabı dilekçeyi tetkik etmek mecburiyetindedir. Doktrinin ifade ettiği bu netice aslında gayet tabiidir. Zira dilekçe muhatabı kendisine sunulan dilekçe hakkında karar verebilmesi için, onu tetkik etmesi icab eder (15).

Ancak, cevap verilen dilekçe yine aynı makama sunulduğu takdirde, prensip itibariyle cevap talep hakkı mevcut değildir. Bu noktada BVerfG'nin mülâhazalarına aynen katılıyoruz.

4 — Nihayet son olarak dilekçe muhatabının dilekçiye haber (cevap) verme mecburiyetinden bahsetmek mümkündür.

Bu haber, dilekçenin muhtevasının neticesini belirtecektir. O sebeple dilekçi için müsbet bir haber olabileceği gibi, menfi de olabilir. Binaenaleyh *haber vermek* mecburiyetine, *cevap vermek* mecburiyeti de diyebiliriz.

Muhatabın haber (cevap) vermek mecburiyetinde olduğu yolundaki BVerfG nin kanaatine katılmak mümkündür. Aksi halde, ya-

(13) DAGTOGLOU, 77, 102; WOLFF, 245, 347; DÜRIG, 6; WERNICKE, II, 3 b. ALTENHAIN, 68; ve MANGOLDT/KLEIN, 507 deki kaynaklar.

(14) Bkz. MATTERN, 632; DAGTOGLOU, 102, 106, 109; ALTENHAIN, 28; DÜRIG, 64, 67; EITEL, 187, 196, HAMANN, 163.

(15) Bkz. DÜRIG, 7; ALTENHAIN, 66; WERNICKE II 3 b; DAGTOGLOU, 89; MATTERN, 629.

ni dilekçe muhatabının dilekçeye haber (cevap) vermek mecburiyetinde olmadığını kabul etmek, Dilekçe Hakkını sırf bir kabuktan, bir «görünüş» ten ibaret kabul etmek olacaktır. Bu netice ise, Dilekçe Hakkı'nın pratik değerini ortadan kaldırmakla birlikte, onun Temel Haklar arasında düzenlenmiş olmasını da mânasız kılacaktır. Federal Anayasa Mahkemesinin bu görüşüne katılıyoruz.

Diğer taraftan verilen haberin gerekçeli olup olmaması noktasında doktrin ile Federal Anayasa Mahkemesi hem fikirdir (16). Federal Mahkeme yukarıda görüldüğü gibi, kendisine başvuru idarî mercilere böyle bir mükellefiyet yüklemenin, Anayasanın 17. md. sinin son derece zorlanması mânasına geldiğini belirtmiştir.

Burada bir noktaya daha temas etmek lâzımdır. O da, verilen cevapta, uzun olmamakla beraber kısa bir sebebin bulunması zaruretidir. Dilekçeye verilen cevap en azından bir sebep bildirmelidir. Bu sebebin, gerekçeler ile izah edilmesi yerine, kısaca ne olduğu bildirilmelidir.

Zira aksi halde, her zaman suistimale müsait bir durum ortaya çıkar. İdare kendisini gerekçe bildirmek mecburiyetinde olmadığını bildiği takdirde, gelen dilekçelere gayet kısa olarak «arzunuz yerinde görülmemiştir», veya «dilekçenizde belirttiğiniz ricanızın yerine getirilmesine imkân yoktur» gibi, ve hatta daha kısaca «dilekçeniz reddedilmiştir» gibi başsansavma cevaplar verecektir. Bu netice ise, şimdiye kadar saydığımız, dilekçe muhatabının mükellefiyetlerinin tümünün değerini hiçe indirmeye sebep olacaktır (17).

(16) Bkz. DÜRİG, 9; WERNICKE, II 3 b. Hamburg Yüksek İdare Mahkemesi de aynı kanaattadır. 20.8.1965 tarihli karar için bkz. DVBL, 1967, 86.

(17) Dilekçenin durumunu koruma konusunda şunu da belirtmek yerinde olur: Doktrin dilekçe muhatabının verdiği cevabın bir «idarî karar» olduğunu kabul etmektedir. Bkz. WOLFF, 348; DÜRİG, 80 a; HOFFMANN, 63; DAGTOGLOU, 140 ve orada zikredilen müellifler. Binsenaleyh bu idarî karara karşı iptal dâvası açılabilir Bkz. WOLFF, 348; DÜRİG, 80 b; EITEL, 228; HOFFMANN, 64; HAMANN, 161; DAGTOGLOU, 137, 138; MATTERN, 635.

İdarî Mercilin gerekçe bildirme mecburiyetinde olmadığını kabul eden bazı müellifler, gerekçe bildirmemenin böyle bir iptal dâvasına sebep de olamayacağını belirtmektedirler (Bkz. DÜRİG, 80 b.).

V — Netice :

Netice olarak belirtelim ki, BVerfG'nin bu kararı, üzerinden geçen uzunca zaman içinde üzerinde çok durulmamış olmakla beraber; dilekçe hakkının muhtevası oldukça fazla tetkik edilmiş olduğundan, dolayısı ile tenkid mevzuu yapılmıştır.

Dilekçe Hakkı mevzuundaki bu yayınlardan dolayısı ile çıkardığımız netice odur ki, BVerfG'nin bu kararı doktrinin büyük kısmının takdirine mazhar olmuştur. Yukarıda belirttiğimiz ve bazan bizim de katıldığımız tarafları olduğu gibi, tutulmayan tarafları da mevcuttur. Aradan 20 seneye yakın bir zaman geçtikten sonra tüm olarak reddedilemeyen bir karar için «isabet» sıfatını kullanabiliriz.

Asistan Dr. Servet ARMAĞAN

B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

- ALTENHAIN Gustav : Das Petitionsrecht in Bund und Laender, 1952 (Diss/Köln).
- DAGTOGLOU Prodromos : Kommentar des Art. 17. in: Bonner Kommentar zum Bonner Grundgesetz, 19. Lieferung, Dez. 1967.
- DURIG Günter : Kommentar des Art 17. in: Grundgesetz-Kommentar (MAUNZ - DURIG).
- EITEL Walter : Das Grundrecht der Petition, 1960 (Diss. Tübingen).
- HAMANN Andreas : Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23 Mai 1949, 2. Auf. 1960.
- HOFFMANN Diether : das Petitionbrecht, 1959 (Diss. Frankfurt am Main).
- Von MANGOLDT Hermann/
KLEIN Friedrich : Das Bonnergrundgesetz 2, neubearbeitete und vermehrte Auf. bd. 1, Berlin und Frankfurt am Main., 1957.
- MATTERN Karl Heinz : Petitionsrecht. in: Grundrechte, bd. 2, sh. 623-639.
- WOLFF Hans J. : Verfassungsrecht, bd. 3, München und Berl, 1966.

K ı s a l t m a l a r

- a.g.e. : adı geen eser
- BGB1 I. S. : Bundesgesetzblatt I. Teil Seite (Federal Almanya Resmî Gazetesi, 1. kısım, sahife...).
- Bonner Komm. : Bonner Kommentar zum Bonner Grundgesetz (Bonn Anayasasının muhtelif müellifler tarafından yapılan bir erhi).
- BVerfG : Bundesverfassungsgericht (Federal Anayasa Mahkemesi).
- BVerfGE : Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts entscheidungen (Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kararları. Bu kısaltmadan sonraki sayılardan birincisi cilt sayısını, ikincisi o ciltteki sh. numarasını gösterir).
- BVerfGG : Bundesverfassungsgerichtsgesetz (Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kanunu)
- G G : Grundgesetz (Federal Almanya Anayasası).
- von Mangoldt : von Mangoldt Hermann, Das Bonner Grundgesetz, 1953, Berlin und Frankfurt.